

Date: 17th January-2025

MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MULOQOTCHANLIK ME'ZONLARI.

Talaba: **Raxmatullayeva Jasmina**

Samarqand davlat chet tillari instituti

Narpay Xorijiy tillar fakulteti 23-05 guruh

Ilmiy rahbar: **Arziqulov H.N**

Annotasiya: Mazkur maqolada maktabgacha va boshlang'ich ta'limda muloqotchanlikning ahamiyati va uning rivojlanishidagi asosiy mezonlar muhokama qilinadi. Muloqotchanlik o'quvchilarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki u nafaqat bilimlarni o'zlashtirishga, balki shaxs sifatida shakllanishga ham yordam beradi. Maqolada muloqotchanlikning pedagogik aspektlari, metodikalar va ularni amalga oshirishdagi yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: muloqotchanlik, maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, pedagogika, ijtimoiy rivojlanish, psixologik rivojlanish, ta'lim metodikasi, kommunikatsiya

Kirish: Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim davrida muloqotchanlik o'quvchilarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu davrda bolaning atrof-muhit bilan o'zaro aloqasi, uning ichki dunyosi, muloqotga bo'lgan ehtiyoji shakllanadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqot bolaning shaxs sifatida shakllanishiga, uning o'z fikrini ifoda etishiga, boshqa insonlar bilan ijtimoiy aloqalar o'rnatishga yordam beradi. Muloqotchanlik mezonlari bu jarayonda nafaqat ijtimoiy qobiliyatlarni rivojlantiradi, balki o'qish, yozish va boshqalar kabi ko'nikmalarni ham mustahkamlashga yordam beradi.

Asosiy qism: Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda muloqotchanlikning rivojlanishi bir qancha mezonlar asosida amalga oshiriladi. Ularning eng muhimlari quyidagilardir:

1. *Til ko'nikmalari:* Muloqotchanlikning birinchi va asosiy mezoni tilni ishlatishdir. Bola o'zining fikrlarini, his-tuyg'ularini va ehtiyojlarini ifoda etish uchun tilni egallashi zarur. Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda til o'rgatish o'quvchilarni muloqotga jalb etish va ularning so'z boyligini kengaytirishga yordam beradi.

2. *Ijtimoiy ko'nikmalar:* Muloqotchanlik o'quvchilarning ijtimoiy qobiliyatlarining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bolalar o'zaro muloqotda bo'lishda, guruhlarda ishlashda, jamiyatdagi qoidalar va axloqiy normalarni o'zlashtirishda muhim tajriba oladilar.

3. *Emotsional intellekt:* Emotsional intellekt, ya'ni o'z hissiyotlarini tushunish va boshqalar bilan samarali muloqotda bo'lish qobiliyati ham muloqotchanlikning muhim bir mezonidir. Bu, ayniqsa, bolaning o'zini anglash, boshqalarga hurmat ko'rsatish va hissiy munosabatlarni tartibga solishdagi qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Date: 17th January-2025

4. *Aktiv tinglash:* Muloqotda tinglash ham juda muhim bir omil hisoblanadi. O'quvchilar o'zaro suhbatda nafaqat gapirish, balki boshqalarni tinglash va tushunishga intilishlari kerak. Bu ko'nikma bolalarda o'z fikrlarini aniq ifoda etish va atrofdagi odamlar bilan samarali muloqot o'rnatish imkonini yaratadi.

5. *Kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish:* Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda muloqotchanlik, shuningdek, o'quvchilarning kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bolalar bir-biriga savollar berish, turli xil fikrlar va g'oyalar almashish orqali muloqotda bo'lishadi va shu bilan birga, o'zlarining ijodiy yondashuvlarini rivojlantiradilar.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar hayotining muhim bosqichi bo'lib, bu davrda ularning emotsional va ijtimoiy rivojlanishi shakllanadi. Maktabgacha ta'limda bolaning psixologik va ijtimoiy ko'nikmalari rivojlanishi, uning ijtimoiy muhitda o'zini qanday tutishiga, boshqalar bilan munosabatlarni qanday o'rnatishiga va hissiy tajribalarini qanday boshqarishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Samarali emotsional va ijtimoiy rivojlanish bolaga o'zini hurmat qilish, boshqalar bilan muloqot qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini o'rgatadi.

1. *Empatiya:* Bola boshqalar hissiyotlarini tushunish va ularga nisbatan ijobiy munosabat bildirishni o'rganadi. Bu ko'nikma bolada ijtimoiy aloqalarni shakllantiradi va guruhdagi o'zaro hamjihatlikni ta'minlaydi.

Hissiy o'zgaruvchanlikni boshqarish: Emotsional rivojlanish orqali bola o'zining hissiyotlarini boshqarishga o'rganadi, bu esa ijtimoiy jihatdan muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi.

2. *Ijtimoiy rivojlanishning ahamiyati:* Maktabgacha ta'limda bolaning ijtimoiy rivojlanishi uning jamiyatda qanday o'rganish, ish qilish va boshqalar bilan qanday aloqada bo'lishiga ta'sir qiladi. Bolalar o'zaro muloqotda o'rganishadi, do'stlik, o'rtoqlik va jamoada ishlash kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Ular o'zaro munosabatlarda o'zlarini qanday tutish, o'zgalar bilan baham ko'rish, yordam berish va o'zaro hurmatni saqlashni o'rganadilar.

Ijtimoiy rivojlanishning asosiy jihatlari:

O'zaro aloqalar: Bola boshqa bolalar bilan o'zaro munosabatlar o'rnatish, o'yinlarda ishtirok etish, guruhlarda ishlashni o'rganadi. Maktabgacha ta'limda bolalar o'zini guruhda qanday tutish kerakligini, boshqalarga yordam berishni va ularni hurmat qilishni o'rganadilar.

Jamoada ishlash ko'nikmalari: Maktabgacha yoshdagi bolalar ko'pincha guruh o'yinlari va faoliyatlarda ishtirok etadilar. Bu ularga birgalikda ishlashni, bir-birini tushunishni va ijtimoiy ro'llarni bajarishni o'rgatadi.

Ijtimoiy qoidalar: Bola jamiyatda qanday qoidalarga rioya qilish, adolat, to'g'rilik va o'zaro hurmatni o'rganadi. Bu ko'nikmalar bolaning o'zgalar bilan samarali va ijobiy aloqada bo'lishini ta'minlaydi.

Date: 17th January-2025

3. Maktabgacha ta'limda emotsional va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash usullari:

O'yinlar: O'yinlar bolalar uchun emotsional va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashning eng samarali usullaridan biridir. O'yinlar orqali bola o'z his-tuyg'ularini ifoda etish, boshqalar bilan munosabatlar o'rnatish va yangi ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganadi.

Muloqot va suhbatlar: O'qituvchi bolalar bilan muntazam ravishda suhbatlar olib borib, ularni his-tuyg'ularini ifodalashga, boshqalar bilan o'zaro muloqotda bo'lishga rag'batlantiradi.

O'zaro yordam va hamjihatlik: Maktabgacha ta'limda guruh faoliyatlari, jamoaviy o'yinlar va o'rtoqlikni rivojlantirish bolalar orasidagi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi.

Tashpulatov M.ning "Yosh bolalarda kommunikatsiya va uning rivojlanishi" nomli kitobi, odatda, bolalar psixologiyasi va pedagogikasi sohasida muloqotning o'ziga xos jihatlari, yosh bolalarda kommunikatsiya ko'nikmalarini qanday rivojlantirishni yoritib beradi. Ushbu kitobda, yosh bolalar bilan kommunikatsiyani samarali tarzda o'rnatishning metodik asoslari, psixologik jihatlari va turli pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kommunikatsiya va tilning o'zaro aloqasi: Tilni o'rganish jarayonida kommunikatsiyaning ahamiyati, so'z boyligini rivojlantirish va o'zini ifoda etish qobiliyatlari.

Pedagogik yondashuvlar: O'qituvchilar va tarbiyachilar uchun yosh bolalar bilan kommunikatsiyani rivojlantirishda foydalanish mumkin bo'lgan metod va texnikalar

Ergashova D. Ning "Bolalar va ota-onalar bilan muloqot" kitobi bolalar bilan samarali muloqot o'rnatish va ota-onalar bilan munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan. Kitobda muloqotning pedagogik va psixologik asoslari, bolalar va ota-onalar o'rtasida ijobiy aloqalar o'rnatish usullari va uning tarbiyaviy ahamiyati haqida so'z yuritiladi.

Asosiy mavzular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Bolalar va ota-onalar o'rtasidagi muloqotning ahamiyati: Ota-onalar va bolalar o'rtasida ijobiy muloqotning rivojlanishi, bu muloqotning bolaning shaxsiyati, emosional holati va ijtimoiy ko'nikmalariga ta'siri.

2. Kommunikatsiya va pedagogik yondashuvlar: Muloqotdagi turli pedagogik texnikalar, o'qituvchilarga ota-onalar bilan samarali aloqalar o'rnatish uchun maslahatlar va amaliy ko'rsatmalar.

3. Emotsional muloqot: Ota-onalar bilan muloqotda hissiy jihatlari va bola bilan emotsional aloqalarni rivojlantirishga oid metodlar.

4. Tarbiyaviy ahamiyat: Bolalar va ota-onalar bilan to'g'ri muloqot o'rnatishning tarbiyaviy va ta'limiy ahamiyati.

Yuldasheva D ning "Bolalar o'rtasida samarali muloqotni rivojlantirish usullari"

Kitobida ham bir qancha metodlar keltirilgan. Bulardan quyidagi ma'lumotlarni kórib chiqamiz.

Date: 17th January-2025

Bolalar o'rtasida samarali muloqotni rivojlantirish usullari bolalar o'rtasida sog'lom va samarali muloqotni shakllantirish uchun muhim pedagogik uslublar va amaliyotlarni o'rganadi. Bolalar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirishda quyidagi usullar va yondashuvlar qo'llaniladi:

1. Ruxsat berish va qo'llab-quvvatlash: Bolalarga o'z fikrlarini ifoda etish va boshqalar bilan fikr almashish uchun imkoniyatlar yaratish. Bunda ularni hurmat bilan tinglash, gapirishga undash va har bir bolaning fikri qadrlanishi kerak.

2. Grupplar bilan ishlash: Bolalar o'rtasida jamoaviy ishlarni tashkil etish, ularga birgalikda masalalarni hal qilish, fikr almashish imkoniyatini berish. Bu usul bolalarning ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. O'yinlar va rolli o'yinlar: Bolalar uchun o'yinlar, ayniqsa rolli o'yinlar, samarali muloqotni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'zaro muloqotda bo'lish, boshqalar bilan hamkorlik qilish va muammolarni hal qilishni o'rganadilar.

4. Empatiya va hissiy o'qish: Bolalarga boshqalarining his-tuyg'ularini anglash va ularga nisbatan empatiya ko'rsatishni o'rgatish. Bu muloqotning samaradorligini oshiradi, chunki bolalar o'zaro munosabatlarida to'g'ri reaksiyalarni ko'rsatishni o'rganadilar.

5. Muloqotda ijobiy tahrirlar: Bolalar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirish uchun ijobiy, konstruktiv va ochiq muloqot usullarini qo'llash zarur. Bu bolalar o'z fikrlarini ochiq va erkin ifoda etishga o'rgatadi.

6. Tug'ilgan muammolarni hal qilish: Bolalar orasida yuzaga kelgan nizolarni hal qilishda konstruktiv muloqotni o'rgatish. Masalan, muammo yuzaga kelganda bolalarga qanday qilib bir-birini tinglash, o'z fikrlarini ifodalash va yechim topish kerakligini ko'rsatish.

Ushbu usullar bolalar orasida to'g'ri muloqot, ijtimoiy ko'nikmalar va hissiy intellektni rivojlantirishga yordam beradi. Bu metodlar, shuningdek, bolalarni o'zaro hurmat, tushunish va hamkorlik qilishga o'rgatadi.

Akilova R ning "Yosh bolalar bilan kommunikatsiya" kitobidan ham bir nechta manbalar k'orib chiqamiz.

Bu turdagi kitoblar odatda yosh bolalar bilan samarali muloqot qilish bo'yicha pedagogik yondashuvlarni, usullarni va tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Ular quyidagi jihatlarga e'tibor qaratadi:

1. Erta bolalik davridagi kommunikatsiya: Yosh bolalar bilan kommunikatsiya qilishda ularning hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga mos yondashuvlar kerak. Bu davrda bolalar o'z hissiyotlarini ifoda etish, boshqalar bilan muloqot qilishda o'rganishadi.

2. Muloqotning o'rni va ahamiyati: Kitobda bolalar uchun muloqot nafaqat ma'lumot almashish, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim vosita

Date: 17th January-2025

sifatida ko‘riladi. Muloqot orqali bolalar o‘z fikrlarini ifoda etishni, boshqalar bilan o‘zaro munosabatlarni rivojlantirishni o‘rganadilar.

3. Vokal va no-vokal kommunikatsiya: Yosh bolalar verbal (so‘z orqali) va no-verbal (qiyofa, jismoniy ifodalar) muloqot usullarini o‘rganadilar. Kitobda bolalarning bu turdagi muloqotni tushunish va ishlatish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

4. Empatiya va o‘zaro tushunish: Bolalar o‘rtasida samarali kommunikatsiya rivojlanishi uchun empatiya muhim omil hisoblanadi.” **Akilova R.**” Ning kitobida bolalarga bir-birining hissiyotlarini tushunish va ularga nisbatan empatiya ko‘rsatishni o‘rgatish usullari haqida so‘z yuritishi mumkin.

S. Mansurovaning “Psixologiya va pedagogika: Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi” nomli asari maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashning psixologik va pedagogik asoslarini o‘rganadi. Bu kitob, odatda, bolalar tarbiyasida qo‘llaniladigan metodikalar va yondashuvlarga doir muhim tavsiyalarni taqdim etadi.

Kitobda quyidagi mavzularni qamrab olish mumkin:

1. Bolalar psixologiyasi: Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari va rivojlanish bosqichlari. Bolalar psixologiyasini tushunish, pedagoglarga bolalar bilan qanday samarali muloqot qilishni o‘rgatadi.

2. Pedagogik metodlar va yondashuvlar: Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda qo‘llaniladigan pedagogik metodlar, masalan, o‘yin, tajriba asosida o‘rganish, ijodiy faoliyatni rivojlantirish, shuningdek, bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish.

3. Tarbiyaviy vazifalar: Bolalarga ijtimoiy va emotsional ko‘nikmalarni o‘rgatish, ular o‘rtasida to‘g‘ri muloqot va o‘zaro hurmatni rivojlantirish.

4. Metodik tavsiyalar: Bolalar bilan ishlashda o‘qituvchilarga va tarbiyachilarga qilingan tavsiyalar, shu jumladan, darslarni tashkil etishda qanday metodlarni qo‘llash zarurligi haqida amaliy maslahatlar.

5. O‘yin va faoliyat asosida ta‘lim: Maktabgacha yoshdagi bolalarga o‘yin orqali ta‘lim berishning ahamiyati va ularni rivojlantirishda o‘yin metodlarining qanday ishlatilishi.

Xulosa:

Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘limda muloqotchanlikning rivojlanishi o‘quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki ijtimoiy va psixologik jihatdan shakllanishga ham yordam beradi. Bu jarayon o‘qituvchilarning pedagogik yondashuvlari, muloqotga bo‘lgan ehtiyojni tushinishlari va bola shaxsiyatini rivojlantirishga qaratilgan faoliyatlari bilan mustahkamlanadi. Muloqotchanlik o‘quvchilarga o‘zlarini ifoda etish, boshqalar bilan munosabatlarni qurish va jamiyatda faol ishtirok etish imkoniyatlarini yaratadi. Shu sababli, bu masalaga e‘tibor qaratish va uni rivojlantirish o‘qituvchilarning asosiy vazifalaridan biri bo‘lishi kerak.

Date: 17th January-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÓYXATI:

1. Tashpulatov, M. (2015). “Yosh bolalarda kommunikatsiya va uning rivojlanishi.” – Samarqand: Samarqand Davlat universiteti.
2. Mansurova, S. (2013). “Psixologiya va pedagogika: Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi.” – Toshkent: O‘zbekistondagi pedagogika ilmiy nashriyoti.
3. Yuldasheva, D. (2020). “Bolalar o‘rtasida samarali muloqotni rivojlantirish usullari.” – Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
4. Ergasheva, D. (2017). “Bolalar va ota-onalar bilan muloqot: Pedagogik yondashuvlar.” – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
5. Akilova, R. (2021). “Yosh bolalar bilan kommunikatsiya:

